

Draško Josipović

PALEOLITSKA IN MEZOLITSKA NAJDIŠČA
- NA PROSTEM V SLOVENIJI

V manj kot desetletju se je v Sloveniji število paleolitskih in mezolitskih najdišč zvišalo za dvajset novih, bolj ali manj opredeljenih postaj. Tako je na prostoru današnje Slovenije znanih okoli 50 najdišč iz obeh obdobij. Medtem ko je gostota postaj največja v zahodnih in osrednjih predelih republike, s področja severovzhodne in vzhodne Slovenije najdišč skoraj ne poznamo. Vzrokov za tako stanje je seveda več. Eden pglavitnih je vsekakor izostanek terenskih raziskav. Kraških jam, v katerih se najlaže dobe pleistocenski sedimenti (in s tem tudi možni ostanki delovanja takratnega človeka), pa tudi ni ravno v izobilju. Slovensko paleolitsko arheologijo¹ lahko z gotovostjo opredelimo kot jamsko arheologijo, t. j. speleoarheologijo. To pa zato, ker je raziskovanje v kraških jamah lažje in bolj načrtno že zaradi ostro omejenega prostora, ki je na razpolago za delo. Na planem so namreč sedimenti bolj izpostavljeni destruktivnim naravnim silam in so zato najdbe večinoma povsem naključne.² V Sloveniji so pravzaprav skoraj vsa paleolitska in mezolitska najdišča na planem odkrita zgolj slučajno in le v redkih primerih (!) je naključnemu odkritju kasneje sledilo sistematično raziskovanje. Ker se je število najdišč na prostem v zadnjem času povzpelo do zavirljive množine,³ zaslužijo ta najdišča vso pozornost in brez dvoma bolj resen pristop do raziskovanja.⁴

Prispevek, ki je nastal iz potrebe po sumiranju znanih podatkov in predvsem zaradi aktualnosti stanja v stroki, je v prvi vrsti zamišljen kot kratek topografski oris in kot prikaz dejanskega stanja postaj na prostem do leta 1987. Problematika, ki se odpira pri iskanju novih najdišč⁵ in predvsem pri raziskovanju, je prav na kratko obravnavana na koncu. Najdišča podajam po abecednem redu ledinskih imen (če tega ni, navajam kot ime najbližje naselje), v oklepaju dodajam ime najbližjega naselja, sledi rimska številka arheološke regije in arabska številka nekdanje občine (= arheološki sektor), sledi ime današnje občine po načinu, kot je zapisan v Arheoloških najdiščih Slovenije (1975) in še enkrat predstavljen v Varstvu spomenikov 22, 1979, 258 zgoraj.

1. Belško polje (Koroška Bela, VI, 7, Jesenice). Martin Noč s Koroške Bele je v sedemdesetih letih po njivah Belškega polja pobral več »obdelanih artefaktov«. Na najdišču so zato izkopali nekaj topografskih sond, ki pa niso dale zaželenih rezultatov.⁶ Med gradivom, ki ga trenutno hranijo na Inštitutu za arheologijo pri ZRC — SAZU, je precej kosov, ki sem jih že pred leti opredelil kot kresilnike.⁸ Med ostalimi najdbami je tipološko približno desetina takih artefaktov (geometrijska orodja, nekaj praskal in dve klinici s hrbtom), ki se le izjemoma pojavljajo v néo — eneolitskih inventarjih kamenih orodij. Zato

¹ Morda bi bilo boljše poimenovanje pleistocenska arheologija, oziroma arheologija ledene dobe.

² F. Osole, Oris poselitve Slovenije v pleistocenu. Arheološki vestnik 18, 1967, 245; idem, Poselitve Slovenije v pleistocenu. Arheološka najdišča Slovenije (1975), 43.

³ Deloma zaradi širšega kroga ljudi, ki so za stvar zainteresirani, kot ugotavlja M. Brodar (Iskanje novih paleolitskih postaj v letih 1971—1982, Arheološki vestnik 36, 1985, 34).

⁴ Kljub mnenju nekaterih raziskovalcev (npr. M. Brodar, o. c.), ki brez pojasnila trdijo, da sistematično iskanje paleolitskih najdišč na planem vendarle ni mogoče.

⁵ Mimogrede: M. Brodar (50 Years of Paleolithic Research in Slovenia. Arheološki vestnik 30, 1979, 28) trdi, da je in bo še dolgo časa osnovna naloga raziskovalcev paleolitika v Sloveniji le iskanje (ne raziskovanje?) novih najdišč.

⁶ A. Valič, Koroška Bela. Varstvo spomenikov 21, 1977, 191.

⁷ A. Valič, Jesenice — Belško polje. Varstvo spomenikov 23, 1981, 225.

⁸ D. Josipović, Kamena industrija z Luž pri Senčurju in neoneolitska naselbina na Štefanji gori. Poročilo o raziskovanju paleolita, neolita in eneolita v Sloveniji 12, 1984, 77.

je bila že takrat izražena domneva, da so artefakti z Belškega polja predneolitske starosti.⁹ Omenjeno najdišče je obravnaval tudi M. Brodar in ga datiral v postglacialno obdobje,¹⁰ kar metodološko ni pravilno.¹¹

2. Blatni vrh pri Jurkloštru (Jurklošter, XVI, 8, Laško). Leta 1960 so pri rigolanju na njivi našli v globini 1,50 m moustériensko konico iz rdečega kremenovega skriljavca.¹² Zaščitnih sondiranj, oziroma sistematičnih izkopavanj kljub dejstvu, da je bilo najdenega tudi precej lesenega oglja, ni bilo. Odkriti artefakt se dobro vklaplja v srednjepaleolitski kompleks (dobo neandertalcev) v Sloveniji.¹³

3. Bohinjska Bela (Bohinjska Bela, VI, 2, Radovljica). Kraj omenjajo kot potencialno najdišče in to zaradi osamljenega, pri arheološki topografiji najdenega artefakta, ki ga pripisujejo »neki postglacialni kulturi«.¹⁴

4. Breg pri Škofljici (Škofljica, VIII, 35, Ljubljana Vič-Rudnik). Breg pri Škofljici je ledinsko ime za majhen osamelec premera okoli 30 m z relativno višino od 2 do 3 m nad ostalim površjem. Leži približno 1 km vzhodno od Babne gorice in 500 m jugozahodno od železniške postaje Škofljica, ob levem bregu prekopa Škofeljščica. Najdišče smo odkrili novembra 1981 pri arheološki topografiji Ljubljanskega barja.¹⁵ Zaradi bogatih površinskih najdb je jeseni 1983 in spomladi 1984 na najdišču sondirala ekipa Geološkega odseka FNT pod vodstvom F. Osoleta.¹⁶ Izkopavanja na 8 m² površine so dala presenetljive rezultate, tako favnistične¹⁷ kot arheološke.¹⁸ Odkrita je bila številna kamena industrija, ki kaže mezolitski habitus, nadalje velja omeniti koščene konice lečastega in okroglega preseka, še posebej pa nekaj skrilastih plošč in kose peščenjaka, ki so bili na najdišču brez dvoma prinešeni in ki verjetno predstavljajo ostanke neke vrste arhitekture. Radiometrična datacija v kulturnem horizontu odkritega lesnega oglja znaša 6830 ± 150 let (Z — 1421) pred sedanostjo. Najdišče je po našem trenutnem vedenju pripisano kulturi mlajšega castelnoviene; najbližje paralele zanj najdemo v mezolitskih najdiščih severovzhodne Italije.

5. Dedkov trebež (Prestranek, V, 12, Postojna). Dedkov trebež je ledinsko ime za njive na terasah ob sotočju Pivke in potoka Slavinšček (desni breg Slavinščka in levi breg Pivke). Na tem terenu so deset let pobirali površinske najdbe. Število sileksov obsega nekaj tisoč kosov, med katerimi so redka orodja geometrijskih oblik. Najdišče je opredeljeno kot mezolitik tardenoisienke vrste.¹⁹

6. Dobravlje na Krasu (Dobravlje, II, 11, Sežana). Najdišče danes izgubljenega moustérienskega artefakta iz okolice Dobravelj²⁰ uvrščam med plana

⁹ D. Josipović, o. c., 77 s.

¹⁰ M. Brodar, Iskanje novih paleolitskih postaj v letih 1971–1982. Arheološki vestnik 36, 1985, 35 s.

¹¹ Postglacial (za razliko od poznega glaciala) pomeni obdobje po ledeni dobi — torej lahko tudi mlajšo prazgodovino ali celo današnji čas.

¹² M. Brodar, Slučajna paleolitska najdba. Arheološki vestnik 11–12 (1960–1961), 1962, 46 ss.

¹³ F. Osole, Srednji paleolitik. Praistorija jugoslovanskih zemalja 1, 1979, 165.

¹⁴ M. Brodar, Iskanje novih paleolitskih postaj v letih 1971–1982. Arheološki vestnik 36, 1985, 36.

¹⁵ D. Josipović, Škofljica. Varstvo spomenikov 25, 1983, 187; za zgodovino raziskav na Bregu in na ostalih najdiščih na Barju cf. D. Josipović, Ob odkritju najdišč sileksov na Ljubljanskem barju. Kronika 33, 1985, 1 ss.

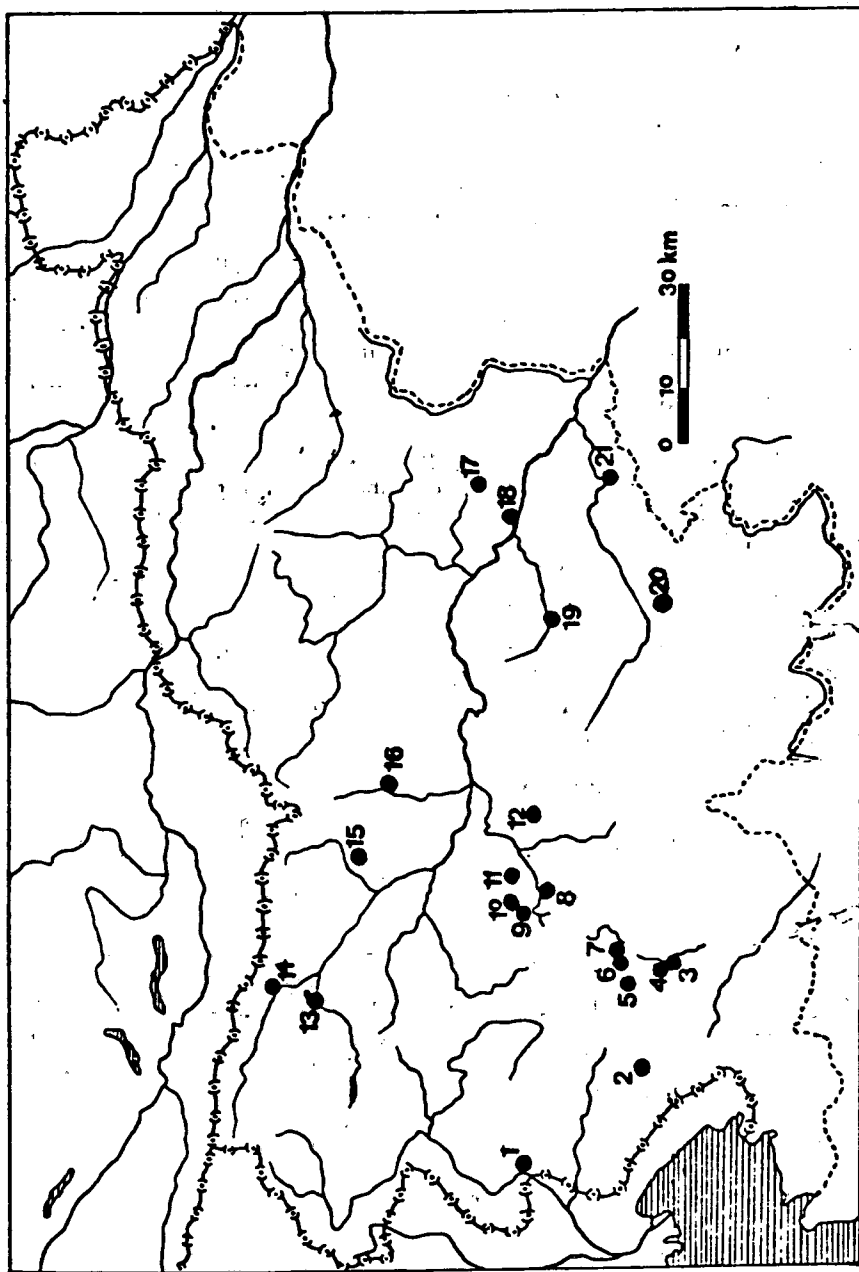
¹⁶ M. Frelj, Škofljica. Varstvo spomenikov 27, 1985, 192 s.

¹⁷ V. Pohar, Favniški ostanki mezolitske postaje na prostem Breg — Škofljica pri Ljubljani. Poročilo o raziskovanju paleolita, neolita in eneolita v Sloveniji 12, 1984, 7 ss.

¹⁸ M. Frelj, Breg pri Škofljici — mezolitsko najdišče na Ljubljanskem barju. Poročilo o raziskovanju paleolita, neolita in eneolita v Sloveniji 14, 1986, 21 ss.

¹⁹ M. Brodar, F. Osole, Nalazišta paleolitskog i mezolitskog doba u Sloveniji. Praistorija jugoslovanskih zemalja 1, 1979, 140; M. Brodar, Mezolitik. Praistorija jugoslovanskih zemalja 1, 1979, 192 ss.

²⁰ R. Battaglia, L'uomo fossile nel Veneto. Atti del real Istituto Veneto di scienze, lettere ed arti 98, 1939, 437; kljub vsemu Dobravlje uvrščajo v moustérien (F. Osole. Srednji paleolitik. Praistorija jugoslovanskih zemalja 1, 1979, 164).

1. Meriševo (epigravettien)
2. Dobravlje (moustérien)
3. Dedkov trebež (mezolitik)
4. Kambrce (mezolitik)
5. Strane (neopredeljeno)
6. Stara vas/Otoško polje (neopredeljeno)
7. Podrisovec (epigravettien)
8. Ljubljanska (neopredeljeno)
9. Vrhnika (tardigravettien)
10. Hruševca (moustérien)
11. Vrbičev hribec (epigravettien)

12. Breg (mezolitik)
13. Bohinjska Bela (neopredeljeno)
14. Belško polje (neopredeljeno)
15. Stefanja gora (neopredeljeno)
16. Nevlje (tardigravettien)
17. Blatni vrh (moustérien)
18. Knežica (neopredeljeno)
19. Roje (neopredeljeno)
20. Rupert vrh (aurignacien)
21. Kostanjevica (moustérien)

najdišča le pogojno, ker bi prav lahko izviral iz kakšne kraške jame v bližnji okolici.

7. **Hruševca pri Vrhniki** (Vrhnika, VIII, 43, —). Novembra 1986 so na osamelcu Hruševca, nad nekdanjo železniško postajo Vrhnika, na njivi našli kombinirano vbočeno — ravno strgalo moustérienskega tipa.²¹ Na tem najdišču so že pred leti v okviru akcije Mednarodnega mladinskega raziskovalnega tabora izkopali nekaj sond, ki so bile v smislu paleolitske arheologije negativne.²²

8. **Kambrce pri Prestranku** (Prestranek, V, 12, Postojna). Kambrce je ledinsko ime za njive na terasi v neposredni bližini Dedkovega trebeža. To je ostanek večje fluviatilne terase nad levim bregom Slavinščka, neposredno pred njegovim sotočjem s Pivko. Prve silekse so slučajno našli v začetku šestdesetih let, oktobra 1962 je bila na najdišču izkopana manjša sonda, ki je dala le pičle rezultate: 130 sileksov, med katerimi je nekaj tipološko opredeljivih orodij. Najdišče je prav lahko v zvezi z bližnjim Dedkovim trebežem in verjetno pripada mezolitiku.²³

9. **Kostanjevica na Krki** (Kostanjevica, XII, 12, Krško). Ob severnem obzidju nekdanjega cistercijanskega samostana je pred drugo svetovno vojno S. Brodar izkopal štiri sonde, kjer so v pleistocenskih sedimentih v globini 2,90 m odkrili kosti nekega fosilnega proboscida, skupaj z ogljem in artefaktom iz sivega roženca.²⁴ Najdišče kulturno pripada moustérienu, časovno pa sodi v glacialno obdobje (würm, morda celo pozni riss).²⁵

10. **Knežica pri Blanci** (Blanca, XII, 4, Sevnica). Pri reševanju bakrenodobnih ostalin, zaradi zemeljskih pripravljalnih del za separacijo kremenčevega rudnika, so na ledini Knežica odkrili okoli tisoč sileksov, med katerimi je le 30 zanesljivih artefaktov.²⁶

11. **Meriševo v Solkanu** (Solkan, II, 12, Nova Gorica). Spomladi 1977 so v Solkanu na ledini Meriševo odkrili odbitek in praskalo na klini iz rumenorjavega sileksa. Sondiranja, ki so sledila, niso dala novih najdb, so pa najdišče dobro časovno opredelila.²⁷ Palinološka in antrakotomska analiza je sedimente uvrstila v čas po zadnjem višku glaciala in pred allerödski interstadial.²⁸ To je čas pozne ledene dobe, kjer v Sloveniji kulturno nastopa epigravettien, ki je kronostratigrafsko ekvivalenten magdalénien u zahodni in srednji Evropi.²⁹

12. **Nevlje** (Nevlje, VIII, 12, Kamnik). Pri regulacijskih delih Nevljice so ob današnjem mostu čez strugo leta 1938 odkrili skoraj popoln skelet mamuta (danes razstavljen v Prirodoslovnem muzeju Slovenije v Ljubljani) ter še nekaj druge favne. V plasti s favnističnimi in florističnimi ostanki so našli še sileks iz litudu podobnega, roženca.³⁰ Najdišče časovno sodi v višek tretjega würmskega stadia in je kulturno opredeljeno kot tardigravettien.³¹

²¹ D. Snoj, Vrhnika. Varstvo spomenikov 29, 1987, 233 s.

²² R. Pavlovec, Brskanje po zgodovini. 3. Mednarodni mladinski raziskovalni tabor, 1969, 113.

²³ Neobjavljeno, gradivo hrani Geološki odsek FNT v Ljubljani; za podatke se zahvaljujem prof. dr. F. Osoletu.

²⁴ S. Brodar, Kostanjevica ob Krki, paleolitska postaja na planem. Razprave 4. razreda SAZU 3, 1955, 431 ss.

²⁵ F. Osole, Srednji paleolitik. Praistorija jugoslavenskih zemalja 1, 1979, 165.

²⁶ M. Guštin, Blanca. Varstvo spomenikov 24, 1982, 138 s. Po mnenju M. Brodarja (Iskanje novih paleolitskih postaj v letih 1971—1982. Arheološki vestnik 36, 1985, 37) artefakti zagotovo ne pripadajo eneolitiku; kulturno najdišče ni opredeljeno.

²⁷ M. Brodar, Nova Gorica. Varstvo spomenikov 23, 1981, 196 s.

²⁸ A. Serceelj, M. Culiberg, Rastlinski ostanki v paleolitskih postajah v Sloveniji. Poročilo o raziskovanju paleolita, neolita in eneolita v Sloveniji 13, 1985, 58.

²⁹ F. Osole, Gravettienški kulturni kompleks u Sloveniji. Praistorija jugoslavenskih zemalja 1, 1979, 177 ss.

³⁰ F. Kos, Neveljski paleolitik. Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo 20, 1939, 25 ss.; idem, Paleolitske najdbe ob Nevljici. Etnolog 11, 1939, 417 ss.

³¹ F. Osole, o. c., 185 s.; D. Josipović, Pol stoletja neveljskega paleolitika. Proteus 50, 1987—1988, 310 ss.

13. Otoško polje — »Stara vas« (Zagon, V, 12, Postojna). Med inventarjem Betalovega spodmola je pod številko 3008 (v škatli »brez koordinat«) opisan kot »mezolitsko praskalo« artefakt iz temno sivega kresilnika. V terenskem dnevniku izkopavanj³² med drugim piše: »... Neki kmet iz Velikega Otoka je prinesel artefakt iz temno sivega kresilnika, okroglo (polkrožno) praskalo s prirejeno konico (mezolitik). Našel ga je na najvišji točki Otoškega polja, na njivi pri globokem oranju. Ljudje pravijo, da je bila tam 'Stara vas'...« Najdišče je podrobneje nepreiskano in neopredeljeno.³³

14. Podrisovec (Veliki Otok, V, 12, Postojna). Leta 1974 so pri zaščitnih izkopavanjih, zaradi gradnje nove hiše Ivana Vilharja, odkrili paleolitsko postajo na planem, zaradi novogradnje žal že delno uničeno.³⁴ Najdišče, ki monograsko še ni objavljeno, sodi po vsej verjetnosti v epigravettijski kulturni kompleks.³⁵

15. Roje pri Mirni na Dolenjskem (Mirna, IX, 6, Trebnje). Leta 1985 je biolog Franc Potočnik na Mirni našel več sileksov, med katerimi je nekaj tipološko opredeljivih orodij (predvsem praskala). Neobjavljeno, gradivo hrani Geološki odsek FNT v Ljubljani.³⁶

16. Rupert vrh (Rupert vrh, IX, 5, Novo mesto). Leta 1962 so v peskokopu pri Rupert vrhu, ob cesti Novo mesto—Uršna sela, na površini slučajno našli osamelo, lepo obdelano rezilo. Kulturno naj bi pripadalo že koncu aurignacijskega. Habitus in retuša sta namreč še aurignacijska, toda material, iz katerega je izdelana, je svetlo siv kresilnik, ki se pri nas pojavi šele v gravettienu in ga v inventarjih starejših kultur ni.³⁷

17. Strane (Strane, V, 4, Postojna). Na zahodnem obrobju Pivške kotline pri Stranah pod Nanosom so leta 1986 na terasi našli več sileksov zaenkrat podrobneje neopredeljene kamene industrije. Neobjavljeno, najdbe hrani Geološki odsek FNT v Ljubljani.³⁸

18. Štefanja gora (Štefanja gora, VII, 2, Kranj). Štefanja gora pod Krvavcem je bila kot arheološko najdišče odkrita leta 1981. Med naključnimi najdbami je bilo najdenih nekaj podrobneje nedoločljivih fosilnih kosti in več sileksov.³⁹ Podrobnejša kulturna in časovna interpretacija je zaradi izostanka raziskav še nejasna.⁴⁰

19. Vrbičev hribec (Plešivica, VIII, 3, Ljubljana Vič-Rudnik). Vrbičev hribec je eden večjih osamelcev na Ljubljanskem barju. Nahaja se zahodno od Plešivice in južno od Bluš. Številno kameno industrijo so leta 1976 odkrili na terasi ob severnem vznožju osamelca. Maja 1983 so sodelavci Inštituta za arheologijo ZRC — SAZU na najdišču sondirali v zelo omejenem obsegu. V treh plasteh izkopana orodja se med seboj bistveno ne razlikujejo. Našli so tudi ne-

³² S. Brodar, Betalov spodmol 1949—1953, 215 (hrani Geološki odsek FNT v Ljubljani).

³³ Za podatke se zahvaljujem prof. dr. F. Osolatu.

³⁴ M. Brodar, F. Osolc, Nalazišta paleolitskog i mezolitskog doba u Sloveniji. Praistorija jugoslavenskih zemalja 1, 1979, 148 s.; M. Brodar, Iskanje novih paleolitskih postaj v letih 1971—1982. Arheološki vestnik 36, 1985, 27.

³⁵ F. Osolc, Gravettijski kulturni kompleks u Sloveniji. Praistorija jugoslavenskih zemalja 1, 1979, 188 s.

³⁶ Za podatke se zahvaljujem najditelju in mag. Vidi Pohar; Narodni muzej iz Ljubljane naj bi pred drugo svetovno vojno z Mirne prejel artefakte — glej Dnevnik akcesij 40/-1940, 6. 7., cf. ANSI, 215.

³⁷ M. Brodar, Površinska paleolitska najdba iz Rupert vrha na Dolenjskem. Arheološki vestnik 17, 1966, 437 ss.; idem, 50 Years of Paleolithic Research in Slovenia. Arheološki vestnik 30, 1979, 27; idem, Aurignacien. Praistorija jugoslavenskih zemalja 1, 1979, 173.

³⁸ Neobjavljeno, za podatke se zahvaljujem mag. Vidi Pohar.

³⁹ M. Horvat, D. Josipović, Štefanja gora. Varstvo spomenikov 24, 1982, 146 ss.

⁴⁰ D. Josipović, Sledovi paleolitika na Štefanji gori. Poročilo o raziskovanju paleolita, neolita in eneolita 9—10, 1981—1982, 7 ss.; idem, Štefanja gora. Varstvo spomenikov 25, 1983, 187 s.

kaj difuzno razpršenega oglja in precej fosiliziranih kosti. Kljub temu, da je kronološka situacija jasna, saj je na osnovi pelodnih analiz najgloblja plast datirana v konec kasnega glaciala⁴¹ — kulturno bi torej gradivo te plasti v smislu raziskav F. Osolca lahko pripisali epigravettienu,⁴² pa je M. Brodar do najdišča precej skeptičen. Tako kot še nekaterim drugim na Barju odkritim najdiščem mu pripisuje predneolitski karakter, oziroma domneva, da spadajo vsa v prehodno obdobje med klasičnim mezolitikom in neolitikom.⁴³ Podobnega mnenja je tudi M. Frelih, ki najdišče brez pravih argumentov pripisuje mezolitiku.⁴⁴

20. Vrhnika (Vrhnika, VIII, 43, —). Leta 1905 je bila v nekdanji Petričevi opekarni na Vrhniku v globini 2 m izkopana odlomljena leva rogovila rogovja severnega jelena, ki je imela na zunanji strani vreze in zareze, ki so jih že takrat pripisali paleolitskemu človeku.⁴⁵ Najdba, ki je danes žal izgubljena, spada časovno v višek würma III, kulturno pa je pripisana tardigravettienu.⁴⁶

21. Ljubljana — izliv Bistre (Blažna Brezovica, VIII, 43, Vrhnika). Pri potapljaških raziskavah Ljubljance je bila leta 1984 pri izlivu Bistre najdena odlično ohranjena ploščata harpuna z enorednimi zalustmi.⁴⁷ Izdelana je iz jelenjega roga in je verjetno mezolitska, čeprav je ne moremo primerjati s harpunama iz Špehovke. Na prvi pogled je podobna harpunam srednjega magdalénien v Franciji,⁴⁸ ki pa imajo večinoma okrogel prerez.

Izredno važnost pripisujem še ostalim površinskim najdiščem sileksov na Ljubljanskem barju, ki še niso vsa kulturno in časovno ovrednotena. To so: **Bluše** pri Plešivici, **Dobčenica** med Vnanjimi in Notranjimi goricami, **Gmajna** in **Kanale** pri Igu, **Goričica** pri Mali Ligojni, **Pod njivo** pri Blažni Brezovici, **Sv. Lovrenc** pri Jezeru, **Za hribom** pri Goričici pod Krimom in **Zamedvedica** pri Plešivici. Kratek topografski oris ter zgodovina odkritij teh najdišč sta že objavljeni.⁴⁹ Tem najdiščem je nekaj obrobne pozornosti posvetil tudi eminentni raziskovalec slovenskega paleolitika in jim iz nerazumljivega vzroka »popravlil« (!) ledinska imena.⁵⁰ Več o njegovem pristopu do terenskega dela na teh in drugih planih najdiščih si lahko prebere vsak sâm, saj njegovih anahronističnih naziranj na tem mestu ne mislim ponavljati. Omenim naj le to, da najdišča sploh ne pripadajo isti kulturni stopnji (mlajša eneolitska faza se po arheološkem gradivu jasno loči od starejše, predneolitske), pa tudi dejstvo, da so bila odkrita na razmeroma majhnem prostoru, sploh ni dovolj, da bi jih obravnavali kot enoten fenomen. Gmajno in Kanale pri Igu⁵¹ lahko po sondažnih raziskavah zanesljivo uvrstimo v eneolitik oziroma eventuelno še v zgodnjo bronasto dobo.⁵² Eneolitiku pripadata tudi Zamedvedica⁵³ in najdišče

⁴¹ M. Culiberg, I. Turk, D. Vuga, Plešivica. Varstvo spomenikov 26, 1984, 189 ss.

⁴² F. Osolc, Gravettienki kulturni kompleks u Sloveniji. Praistorija jugoslavenskih zemalja 1, 1979, 177 ss.

⁴³ M. Brodar, Iskanje novih paleolitskih postaj v letih 1971–1982. Arheološki vestnik 36, 1985, 35.

⁴⁴ M. Frelih, Breg pri Škofljici — mezolitsko najdišče na Ljubljanskem barju. Poročilo o raziskovanju paleolita, neolita in eneolita v Sloveniji 14, 1986, 33.

⁴⁵ V. Hilber, Ein Rengeweih aus Ober-Laibach in Krain. Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien 36, 1906, 163 ss.

⁴⁶ F. Osolc, o. c., 185 s.

⁴⁷ N. Logar, M. Blažon, Ljubljana. Varstvo spomenikov 28, 1986, 252 s.; M. Potočnik, Ljubljana — reknosciranje rečnega dna. Arheološki pregled 27, 1986, 170 ss., sl. 2.

⁴⁸ M. Allard, M. Gruet, Les civilisations du Paléolithique supérieur des Pays de la Loire. La préhistoire Française 1/2, 1976, 1305 ss.

⁴⁹ D. Josipović, Ob odkritju najdišč sileksov na Ljubljanskem barju. Kronika 33, 1985, 1 ss.

⁵⁰ M. Brodar, o. c., (op. 43), 34 s. Glede ledinskih imen mimogrede le to: že četrto stoletje med slovenskimi arheologi velja pravilo, da je ledinsko ime **glavni** in **edini** nosilec poimenovanja posameznega najdišča (navodilo za izdelavo topografskih zapisnikov in s tem tudi pisanje v strokovno literaturo je »uzakonil« prav Inštitut za arheologijo pri ZRC SAZU!); zato ne vidim prav nobenega vzroka popravljati sklon posameznega najdišča kot to počne Brodar (npr. »Za hribom« v »Hrib« in »Pod njivo« v »Njivo«!).

⁵¹ To je verjetno eno najdišče, ki ga današnja cesta Ljubljana—Ig deli na dve (D. Josipović, o. c., 3).

⁵² I. Turk, D. Vuga, Ig. Varstvo spomenikov 29, 1987, 231 s.

⁵³ I. Turk, D. Vuga, Zamedvedica pri Plešivici — novo eneolitsko naselje na Ljubljanskem barju. Arheološki vestnik 35, 1984, 76 ss.

Pod njivo pri Blatni Brezovici.⁵⁴ Do novih podatkov, ki bodo bolj ali manj spremenila oziroma dopolnila naše vedenje o Barju kot edinstvenem arheogeografskem kompleksu v Sloveniji, bomo prišli seveda le z novimi (predvsem interdisciplinarnimi!) raziskavami in z marljivim terenskim delom.

Po tem kratkem pregledu lahko sklenemo naslednje. Najdišča na planem obsegajo trenutno vsa paleolitska obdobja, ki jih do danes poznamo v Sloveniji. Srednjemu paleolitiku — moustérienu, dobi neandertalcev, pripadajo štiri najdišča (Blatni vrh, Dobravlje, Hruševca in Kostanjevica). Vsem je skupno to, da imajo le po en artefakt in zaenkrat je bila le v Kostanjevici odkrita spremljajoča favna. Najdbe so kljub temu tipične in njihov moustérienski karakter je povsem zanesljiv. Slabše je z zgodnjim mlajšim paleolitikom (aurignaci-enom). Koncu tega obdobja (oziroma kulture) pripisujejo že omenjeno retuširano rezilo iz Ruperč vrha pri Novem mestu. Najdišč pravega gravettienia iz časov W II/W III interstadiala na prostem zaenkrat še ne poznamo, zato pa tardigravettieniu iz viška W III stadiala prisojamo Vrhniko in Nevlje. Epigravettieniu iz časov pozne ledene dobe pripadajo Meriševo v Solkanu, Podrisovec in Vrbičev hribec. V najstarejša holocenska obdobja sodijo Breg, Dedkov trebež in Kambrce, ki so kulturno zanesljivo mezolitski. Tako časovno kot kulturno bolj ali manj neopredeljive so trenutno najdbe z Belškega polja, Bohinjske Bele, Knežice, Roj pri Mirni, Otoškega polja, Stran, Štefanje gore in iz Ljubljane.

Za konec še nekaj sklepnih misli, ki naj bi veljale bolj kot smernice za nadaljnje delo v zvezi z odkritji in raziskovanjem planih paleolitskih najdišč. Več pozornosti bi v prihodnosti veljalo posvetiti vsem paleontološkim najdbam, pa naj so odkrita v glinokopih, gramoznicah ali peskokopih na terasah. Pri dveh najdbah fosilnih slonov (Nevlje, Kostanjevica) so namreč odkrili tudi ostanke materialne kulture pračloveka — torej bi te živali prav lahko bile lovski plen. Pri tem bi opozoril še na ostanke, žal, delno uničenega skeleta mamuta iz glinokopa opekarne v Bobovku pri Kranju, ki je časovno riške starosti.⁵⁵ Na nekaterih ohranjenih kosteh so že ob odkritju opazovali poškodbe, ki bi bile prav lahko povzročene z ostrim predmetom (sileksom?) in s tem sklepali na možnost obstoja paleolitske postaje.⁵⁶ Da so omenjene poškodbe na kosteh posledica krioturbacije, ki je bila v profilu tega najdišča lepo opazna,⁵⁷ ali pa, da so nastale pri izkopu z bagrom, skoraj ne pride v poštev. Žal, kot je pri nas že običaj, pri izkopu kosti niso bili prisotni usposobljeni ljudje, ki bi lahko beležili arheološke podatke. Tako bo vprašanje Bobovka kot paleolitskega najdišča ostalo še naprej nerešeno. Podoben primer je bil tudi pri odkritju pleistocenskih proboscidnih ostankov pri Ormožu;⁵⁸ neznanih in uničenih najdišč je seveda še veliko več. Vzrokov za tako stanje je več. Delno je temu kriv vsesplošni položaj, v katerem smo, še bolj pa pomanjkanje strokovnjakov. V Sloveniji je trenutno manj kot desetina ljudi, ki se na tak ali drugačen način ukvarjajo z arheologijo in paleontologijo ledene dobe.⁵⁹ Nad tem številom in nad razmerjem števila arheologov, ki delujejo v časovno krajših obdobjih preostalih arheoloških dob, se lahko samo zamislamo. Zato je do neke mere razumljiv strah M. Brodarja,⁶⁰ ki meni, da bi v primeru odkritja prave naselbine (ob dejstvu, da so vsa do danes odkrita najdišča le prehodne postojanke) bilo edino

⁵⁴ B. Dirjec, Blatna Brezovica. Varstvo spomenikov 29, 1987, 236.

⁵⁵ I. Rakovec, Razvoj kvartarne sesalske favne v Sloveniji. Arheološki vestnik 24 (1973), 1975, 229 s.

⁵⁶ M. Aljančič, Mamut v Bobovku žrtev pračloveka? Glas Gorenjske, let. 6, št. 27 (4. 8. 1953), 1.

⁵⁷ S. Brodar, Periglacialni pojavi v sedimentih slovenskih jam. Geografski vestnik 32, 1960, 35.

⁵⁸ B. Jevremov, Lahonci pri Ormožu. Varstvo spomenikov 21, 1977, 159.

⁵⁹ Vodilno vlogo pri preučevanju ima trenutno Inštitut za arheologijo ZRC SAZU v Ljubljani. Nekdaj je bila na tem področju v Sloveniji vodilna Univerza; po ukinutvi Katedre za kvartarologijo pri FNT pred nekaj leti in po odhodu prof. dr. Franca Osoleta v pokoj študij in raziskovanje paleolitika kar nekako ugašata. Mar tozadevnim raziskavam v Sloveniji res že bje plat zvoná?

⁶⁰ M. Brodar, 50 Years of Paleolithic Research in Slovenia. Arheološki vestnik 30, 1979, 28.

modro, da raziskav sploh ne bi začeli. Trenutno tudi ni nikogar, ki bi sistematično obšel vse glinokope in številne gramoznice po Sloveniji in predvsem prosvetiteljsko deloval med tamkajšnjimi delavci, ki bi lahko naleteli na zanimive najdbe.⁶¹ Pri vsem tem pa celotna, v paleolitskem smislu izredno perspektivna vzhodna Slovenija (bližina znamenitih najdišč v zahodni Hrvaški!), sploh ni deležna kakršnihkoli raziskav, niti skromnih terenskih ogledov ne. Dokler se tako stanje ne bo izboljšalo in predvsem, dokler ne bo zadovoljive kvantitete raziskovalcev (mimogrede: le kvantiteta do neke mere namreč pogojuje tudi kvaliteto!), kljub največjemu optimizmu skoraj ne moremo pričakovati boljših časov.

Zusammenfassung

PALÄOLITHISCHE UND MESOLITHISCHE FREILANDSTATIONEN IN SLOWENIEN

Draško Josipović

In weniger als einem Jahrzehnt ist in Slowenien die Zahl paläolithischer und mesolithischer Fundstellen um zwanzig neue, mehr oder weniger eingeordnete Fundstellen gestiegen. So sind uns auf dem Gebiet des heutigen Sloweniens etwa 50 Fundstätten aus beiden Epochen bekannt, darunter 21 Freilandstationen. Kulturmäßig erfassen sie alle bis heute in Slowenien bekannten Stufen des Paläolithikums. Vier Fundorte (Blatni vrh bei Jurkloster, Dobravlje auf dem Karst, Hruševca bei Vrhnika und Kostanjevica ob Krki) gehören in das mittlere Paläolithikum — das Mousterien, in die Zeit des Neandertalers. Ein gemeinsamer Zug dieser Stationen ist, daß sie alle je ein Artefakt aufweisen und daß vorläufig nur in Kostanjevica Fauna aus der gleichen Zeit entdeckt wurde. Die Funde sind dennoch typisch und ihre auf das Mousterien hinweisenden Kennzeichen zuverlässig. Etwas schlechter ist es um das frühe Jungpaläolithikum bestellt (das Aurignacien). Dem Ende dieser Epoche wird eine retuschierte Klinge aus Ruperč vrh bei Novo mesto zugeschrieben. Vorläufig sind uns noch keine Freilandstationen aus dem wahren Gravettien der Zeit des Interstadials Würm II/III bekannt, dafür aber werden Vrhnika und Nevlje bei Kamnik dem Tardigravettien aus der Hochzeit des Stadials Würm III zugeordnet. In das Epi-gravettien aus der Zeit der späten Eiszeit gehören Meriševo-Solkan, Podrisovec bei Postojna und der Vrbičev hribec auf dem Ljubljanaer Moor. In die ältesten Abschnitte des Holozän gehören Breg-Škofljica bei Ljubljana, Dedkov trebež und Kambrce bei Prestranek, die mit Sicherheit mesolithisch sind. Sowohl zeitlich als auch kulturell mehr oder weniger unbestimmbar sind zur Zeit die Funde von Belško polje, Bohinjska Bela, Knežica, Roje, bei Mirna. Otoško polje, Strane, Stefanja gora und vom Flußbett der Ljubljana.

⁶¹ Kot to delajo npr. v Nemčiji in na Nizozemskem, cf. D. Stapert, Middle Paleolithic Finds from the Wijchense Meer (Province of Gelderland) and several other Finds from Pleistocene Fluvial Deposits in the Surrounding Region. Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek 31, 1981, 273 ss.